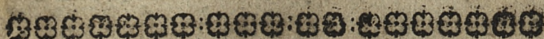


MONITOR

Na Rok Pański 1777.

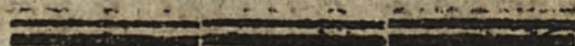
Nro: CII.

Dnia 20. Grudnia.



O pożytkach z czytania Historyi wypływaiących.

Nulla hominibus facilior ad vitæ institutionem via est: quàm rerum ante gestarum cognitio. Polyb.



PO wszystkie prawie czasy czytane bywały Dzieie wiekow czyli Historye. Czytali one y starożytni poganie, co się z pism ich rożnych, à czasow naszych doszłych, (w ktorych świadectwa dawnieyszych za siebie

przywodzą) widocznie pokazuie: czytali, mowię, one, nie tylko przeto, że wiadomość rzeczy przez się samą iest pożądana ; ale też , iż w dzieiach y przykładach wielorakie zawarte przestrogi widzieć się daią. A tu dwie iakoby wskazuią się przyczyny, dla ktorych pilność y attencyą w czytaniu historyi zachować mamy: ponieważ Dzieie, Historye, y osobliwsze nam ukontentowanie czytaiącym sprawuią, gdyż z przyrodzenia wiadomość mieć tego pragniemy, co się wielą wiekami przed nami działo, abyśmy nie byli zawsze dziećmi y niemowlęty, co tym się pospolicie, iako mowi *Cicero*, zdarza; ktorzy nie wiedzą, co się przed niemi na świecie działo: y znakomite nie mniey pożytki przynoszą, gdy nam przypominaią powinności życia domowego, stawiaią przed oczy przyczyny nieszczęść y ciężkich państwom odmian , tudzież napomykaią rady do rządu sprawowania potrzebne.

Z tym zdaniem zgadzaią się y wielu

innych

innych mądrze wyrzeczone w tey mierze zdania, z pomiędzy ktorych nie poślednie ieſt *Dyodora Sykulskiego*, ktory tak mowi (*a*) „wielką mieć ſłu„ſznie wdzięczność ludzie Dzieiopi„ſom powinni, ktorzy ſwą pracą wiele „ludzkiemu życiu dopomogli. Poka„zuią bowiem czytelnikom przykła„dami rzeczy przeſzłych, o co ſię ma„my ſtarać, à czego chronić: gdy nas, „ktorzy o wielu rzeczach z rożnymi „trudami y niebeśpieczeńſtwy odpra„wionych, ſami dalecy wſzelkiego nie„beśpieczeńſtwa czytamy, napominaią „naybardziey, iak życie wieść mamy, „y co do tego pomocą bydź może. „Wiadomość tedy z innych ludzi „ſpraw iak ſzczęśliwych, tak nieſzczę„śliwych powzięta, naukę ma w ſobie „do wſzyſtkiego wielce potrzebną. „Piękna bowiem rzecz, omyłką dru„gich poprawiać, à tym ſamym pole-

„pſzać

(a) *Magnas meritò gratias rerum scriptoribus homines debent: qui suo labore plurimùm vitæ mortalium profuêre &c.* Diod. *in* proëmio *suæ* Bibliothecæ.

„pſzać ſwe życie: y nie tak, co inni
„zrobili, ſzperać: iako raczey to,
„w czym ſię oni naylepiey ſprawili,
„wziąść przed ſię do naśladowania.
„Rady ſtarſzych, ktorych wiek długi
„roſtropnieyſzemi udziałał, za zwy-
„czay chwalemy; atoli tych tym wię-
„cey celuie Hiſtorya, im więcey przy-
„kładow rzeczy zawiera w ſobie dłu-
„gość czaſu, iak wiek ludzki. Do
„zaprawienia więc życia w zacne y
„znakomite ſprawy, naypotrzebniey-
„ſzą bydź Hiſtoryą, rozumieć trzeba.„

Do tey *Dyodora* mowy, ſtoſuie ſię
też ſwoią mądry y poważny wielce
Dzieiopis *Thucydides* (ktory zdaniem
Cicerona, wſzyſtkich innych hiſtorykow
ſztuką Kraſomowſtwa przewyżſzył,
gdyż tak ieſt mnoſtwem rzeczy na-
pełniony, iż prawie ſłow liczbie, licz-
bą zdań y myśli wyrownywa) na
początku kſięgi I. o woynie *Pelopone-
zkiey.* (b) „Będzie użyteczną (mowi
„on)

(b) *Proderit hæc, quam literarum monumentis complexus sum, historia: ut inde non modò, quæ*

„on) ta, ktorą pismem pamięci po„dałem, historya: iż z niey, nie tylko „co się w Grecyi działo, zupełnie wie„dzieć; ale też y o przyszłych spra„wach (ktore, iak to są rzeczy na „świecie, w inszych także czasiech, „lub takie same, lub też podobne „zdarzaią się) co będzie bardziey z „pożytkiem, sądzić należycie będzie „możnà. Dla tego bowiem pisze się „historya, aby rączey była skarbem dla „potomności, nie zaś igrzyskiem ia„kim, w swoim tylko czasie uszy głą„szczącym.„

W tenże sposob y *Polybiusz* na po„czątku historyi swoiey mowi, „żadna „ludziom łatwieyszą nie iest do naby„cia nauki życia droga, iako wiado„mość rzeczy, ktore się przedtym dzia„ły. (c) Y znowu: wiadomość histo„ryi iest nayprawdziwszą nauką, y „przygotowaniem do spraw politycz„nych,

in Græcia facta sunt, certò cognosci: sed etiam &c. Thucyd. l. c.

(c) *Nulla hominibus facilior ad vitæ institutionem* &c.

„nych, oraz znakomitą miſtrzynią do „znoſzenia odmian ſzczęścia. *(d)* Do ćwiczenia bowiem y karności umyſłow byle nie potwornych y nieſkrowitych, wſzyſcy iednoſtaynie mądrzy ſądzą: iż wiele y wielce przykłady pomagaią.

O użyteczności hiſtoryi *Liwiusz* także powiada: „To ſamo ieſt oſobli„wie w wiadomości rzeczy, pomocną „y użyteczną rzeczą: iż wſzelkiego „przykładu nauki widziſz w świetle „pamięci iaſney wyſtawione, zkądbyś „brać mogł dla ſiebie y dla twey Rze„czypoſpolitey wzor dla naśladowania, „y przeſtrogę oraz dla chronienia ſię, „iż co ſię ſzpetnie zaczyna, ſzpetnie „ſię też kończy. *(e)*

Te

(d) *Historiæ cognitio, est verissima institutio & præparatio ad actiones politicas: & illustris magistra ad perferendas fortunæ vices.* Polyb.

(e) *Hoc ipsum est præcipuè in cognitione rerum salubre ac frugiferum: omnis te exempli documenta in illustri posita monumento intueri: inde tibi, tuæque Reipubl. quod imitère, capias: inde fœdum inceptu, fœdum exitu, quod vites.* Liv. *initio* Decad. I.

Te poważnych y wielce mądrych Pisarzow świadectwa dość iaśnie dowodzą, że nie tylko dla upodobania y rozrywki, ale daleko bardziey dla tey tak wielkiey y osobliwey pożyteczności, wszelkim ludziom, tym zaś naybardziey, ktorzy ster rządow trzymaią, należy wiadomość mieć historyi, gdyż przypominanie dawnych dzieiow y przywodzenie przykładow, naylepszą iest nauką y zaprawieniem do cnoty. Używanie bowiem przykładow iest dwoiakie: iedno, abyśmy czyny dobrych mężow naśladowali, à strzegli się spraw złoczyńcow; drugie zaś, abyśmy z rzeczy, ktore się szczegulnie opisuią, powszechnie maxymę iaką pożyteczną wyciągali. A tę rzecz ostatnią we wszystkich historyach uważać mamy, abyśmy każdą z nich z osobna, do iakiego *in Locis Communibus* mieysca przypisywali, y maxymę iaką ztąd sobie tworzyli, ktoraby nas potym w obradach publicznych y naradzaniach prywatnych, o

wie-

wielu rzeczach nauczyć y napomnieć mogła.

Ztąd zaś; ieźli należycie sądzić chcemy, Historya nie co innego iest, tylko źwierciadło żywota ludzkiego. Jako bowiem poglądaiąc w źwierciadło, postrzeżone na twarzy plamy zetrzeć możem: tak w dzieiach y historyach, co się dobrze y uczciwie, co też źle y nieuczciwie działo, y co podobnie przez nas godziwie lub niegodziwie stać się może, iaśnie widziemy y poznawamy.

Reszta w następuiącym Monitorze.